

Lucretia DOGARU
Gheorghe MIHAI

NORMA JURIDICĂ ȘI INTERPRETAREA EI

Lucretia DOGARU
Gheorghe MIHAI

NORMA JURIDICĂ
ȘI INTERPRETAREA EI

Universul Juridic
București
-2015-

Editat de S.C. Universul Juridic S.R.L.

Copyright © 2015, S.C. Universul Juridic S.R.L.

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin

S.C. Universul Juridic S.R.L.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al

S.C. Universul Juridic S.R.L.

**NICIUN EXEMPLAR DIN PREZENTUL TIRAJ NU VA FI
COMERCIALIZAT DECÂT ÎNSOTIT DE SEMNĂTURA
ȘI ȘTAMPILA EDITORULUI, APLICATE PE INTERIORUL
ULTIMEI COPERTE.**

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
DOGARU, LUCRETIA**

Norma juridică și interpretarea ei /

Lucretia Dogaru, Gheorghe Mihai. - București : Universul
Juridic, 2014

Bibliogr.

ISBN 978-606-673-505-6

I. Mihai, Gheorghe

34

REDACȚIE:

tel./fax: **021.314.93.13**

tel.: **0732.320.666**

e-mail: **redactie@universuljuridic.ro**

DEPARTAMENTUL

telefon: **021.314.93.15;**

DISTRIBUȚIE:

tel./fax: **021.314.93.16**

e-mail: **distributie@universuljuridic.ro**

www.universuljuridic.ro

PREFAȚĂ

Lucrarea „*Norma juridică și interpretarea ei*” este semnată de doi prestigioși profesori universitari români, cu îndelungată experiență academică și o impresionantă activitate științifică.

Autorii – Doamna profesor **Lucretia Dogaru** și Domnul profesor **Gheorghe Mihai** – prezintă cititorului interesat rezultatul colaborărilor de un deceniu, în care identificăm păstrarea ideilor fundamentale ale doctrinei românești și europene, cât și noutăți teoretice cu un spirit critic echilibrat într-un domeniu specios al Teoriei generale a dreptului. Domniile lor ne propun să intrăm în dialog în abordarea și aprofundarea delicatului, complicatului și profundului domeniu doctrinar al teoriei dreptului.

Într-un limbaj profesionist potențat de un stil particular captivant, această carte juridică oferă teme de reflecție filosofică și de analiză a doctrinei românești actuale, care vădesc un nou mod de abordare atât a normei juridice, cât și a metodei de interpretare a acesteia. Cititorii vor fi surprinși și cu siguranță satisfăcuți sub aspect cognitiv, cel puțin, de un text alert, convingător și sistematic care ar putea intra în literatura europeană de specialitate.

Vom mulțumi autorilor pentru efortul epistemologic real, pentru această contribuție doctrinară marcată de rigoare științifică, care onorează doctrina noastră.

Prof. univ. dr. **Ioan Humă**

CUVINTE PENTRU CITITOR

Această carte juridică – ca numeroase altele – are o istorie: ea abordează un subiect vechi într-o nouă perspectivă, fiind reluarea și continuarea altora, de mai înainte și se oferă celor care vor veni. Am preluat teorii deja formulate, am renunțat la o seamă de idei și teorii anterioare, am remodelat și precizat altele, am introdus idei și teme noi.

Principii, concepte, categorii și noțiuni juridice în baza cărora dreptul poate fi explicat, păstrează savoarea cognitivă a esențelor și, totodată, se îmbogățesc cu fiecare generație care adaugă câte ceva (chiar și o minusculă contribuție) la edificiul doctrinei. Astfel se verifică aptitudinea „*des juristes a conceptualiser leur savoir, a le doter des instruments techniques qui en font la spécificité et la rigueur*”, scrie profesorul Christian Atias în a sa *Philosophie du droit* (publicată la Paris în 1999, PUF, p. 315).

Lucrarea de față are un parcurs susținut cu argumente proprii, dar și cu argumentele opiniei juridice colective, absolut necesare în domeniul doctrinar al teoriei dreptului, cu precădere cel al instituției normei juridice și a interpretării sale.

Avem convingerea că finalitatea acestui studiu teoretic este un îndreptar de practică, teoriile și ideile instituțiilor juridice ale Teoriei dreptului nefiind doar simple speculații și teorii abstracte. Prezenta carte expune ideile unei discipline juridice care îl formează pe destinatarul său ca specialist, ca jurist, ce trebuie să fie în primul rând, gânditor al dreptului.

Ne asumăm să (ne) preluăm, să continuăm zidiri mai de demult, să încercăm modelări și primeniri, în concordanță cu cerințele vremurilor și cu nevoile sociale în devenirea lor; bineînțeles și cu ajutorul critic al cititorului competent, al celui ce are vocație de studiu, de cercetare și de descoperire.

Autorii

CAPITOLUL I

DEFINIREA NORMEI JURIDICE

Dreptul, dimensiune a realității sociale, generală și sistematizată, cuprinde reguli specifice de conduită – normele lui –, structuri formale, abstracte și de natură prescriptivă¹.

În limbajul cotidian cuvântul „normă” este utilizat destul de rar și atunci, eventual, ca în expresia „norma de protecția muncii”, care s-ar traduce prin „ce trebuie făcut în materie de muncă protejată”; sub forma adjectivului sau adverbului „normal”, este folosit și cu sensul de „firesc, conform legilor naturii”, ca în propoziția „E normal să cadă frunzele”. Dar totalitatea normelor formează normalitatea, specifică societății, abaterea de la normalitate provoacă acesteia disfuncționalități, fie că este vorba de neconformism fie de anticonformism. Ideea de regulă are o sferă mai largă decât aceea de normă: regula aritmetică de trei simplă sau regula de a saluta bărbatul femeia nu sunt norme.

Pe de altă parte, termenul de „lege” este întrebuințat în limbajul cotidian în mai multe sensuri, respectiv:

a) de regulă: regulă juridică („Este interzis să ucizi”), regulă morală („Trebuie să fii onest”), *regulă* religioasă („Să vă iubiți unii pe alții”);

b) de lege a naturii (legea gravitației universale);

c) de principiu logic (ceva nu poate să fie și să nu fie în același timp și sub același raport);

d) de convenție protocolară („Directorul întinde mâna primul față cu un subordonat al său”);

e) de înțelegere intimă între persoane („Tu mergi la universitate, eu merg la film”).

¹ **J.L. Bergel**, spunea: „*La science du droit se nourrit de controverses*”, în a sa *Théorie Générale du Droit*, Dalloz, Paris, 1999, lucrare ce tratează aspecte importante precum: *Les principes du droit*; *Le droit et le temps et l'espace*; *Les institutions juridiques*; *Le langage juridique*; *Le raisonnement juridique*.

Legea naturii (b), nu se identifică în semnificație cu regula (a), în general, cu atât mai puțin cu regula juridică, în particular; (b) este o relație necesară, obiectivă, relativ stabilă între fenomene pe care oamenii de știință o descoperă și o fixează într-un enunț științific care o descrie: de exemplu, „Specializarea unui organ din organismul animal la un anumit mod de viață antrenează modificări ale altor organe ale lui” este enunțul unei legi, dată de unul dintre cei mai mari oameni de știință, George Cuvier, la anul 1830, deși aceasta exista în realitatea vieții de când cu organisme animale complexe. Multe legi „descoperite” de fizicieni și chimiști sunt exprimate în formule matematice, enunțul din propoziția științifică vizează totdeauna un scop cognitiv, deosebit, iar ceea ce descrie el nu este creația omului de știință, chiar dacă afirmă, substituind pe „este necesar” cu „trebuie”. Se știe că, deși legea naturală este o relație necesară, obiectivă, ea nu „guvernează”, adică nu impune, deci entitățile între care există nu „î se supun”, neavând o asemenea obligație. Sunt viețuitoare ce au comportament de turmă, conform unor legi naturale, în timp ce oamenii se comportă social conform regulilor de conviețuire, colaborare și cooperare¹. Observăm deosebirea între lege și regula de conduită, aceasta din urmă având de a face cu un comandament care vizează un anumit tip de manifestare, pentru un anumit tip de destinatari.

Nici legea logică nu guvernează gândirea în formele ei de raționare, ci este relație necesară formală între ele, astfel construite încât să conducă la adevăr. De pildă, din premisele „Toți A sunt B și toți C sunt A” derivă cu necesitate logică formală că „Toți C sunt B”, iar dacă premisele sunt adevărate, atunci și concluzia este adevărată;

¹ E. Durkheim, aprecia că *dreptul* nu este altceva decât organizarea socială însăși, în ceea ce are aceasta mai stabil și mai precis. „L'individu respecte la norme juridique car elle émane de la norme sociale. La légalité puise la normalité... à la société traditionnelle caractérisée par la solidarité mécanique correspondra un droit repressive... dans les sociétés modernes, à la solidarité organique, la différenciation sociale, la montée de l'individualisme explique le passage à un droit plutôt restituitif” (L. Sud Medoc, 1998, p. 2); relativ la analiza unor concepte despre drept, a se vedea: N. Popa, I. Dogaru, G. Dănișor, D.C. Dănișor, *Filosofia dreptului. Marile curente*, ed. a III-a, Ed. C.H. Beck, București, 2010; L. Barac, *Elemente de teoria dreptului*, ed. a III-a, Ed. C.H. Beck, București, 2013, p. 10; L. Barac, *Repere de interpretare în drept: ghid de interpretare*, Ed. Universul Juridic, București, 2014, pp. 8 și urm.

necesitatea logic formală nu reprezintă o obligație a gândirii, supusă unei puteri meta și extraraționale, care ar și sancționa-o în cazul săvârșirii unei ilogicități. În expresia „trebuie să gândim logic” am strecurat o idee normativistă. „A gândi logic” este un pleonasm.

„Lege juridică” este o expresie folosită, la rândul ei, în *trei accepțiuni*:

a) „*lege juridică*” adică „*act normativ elaborat și adoptat de o autoritate normativă*”, ca sursă formală de drept; totalitatea actelor juridice normative în vigoare într-un stat constituie legislația aceluia stat.

Legislația unui stat poate fi considerată pe domenii: legislația civilă, legislația penală, legislația administrativă, legislația muncii, legislația financiară etc. La baza legislației unui stat modern se află legea fundamentală, Constituția, și toate actele normative elaborate conform ei. Subiectele care elaborează și adoptă acte juridice normative sunt organe sau autorități normative. Autoritatea normativă internă a unui stat revine organelor lui învestite cu competență în acest sens. Competența normativă este ierarhizată și delimitată, în condițiile prevăzute de Constituție, ea neputând fi delegată altor organe ale statului. În acest sens, *legalitate* înseamnă respectarea strictă a competenței normative și desfășurarea rațională a activității de reglementare juridică. Legalitatea constă în respectarea și îndeplinirea legii conform cu scopul sau finalitatea și conținutul ei, de către organele statului, în limitele competențelor normative ale acestora. Organele supreme ale statului au *competență generală și primară*, constând în atribuția de a reglementa orice relație socială fie prin reglementarea celor nereglementate, fie prin modificarea reglementărilor în vigoare, fie prin abrogarea celor apreciate ca depășite. Celelalte organe ale statului au *competență normativă derivată*, care se exercită în limitele și în vederea executării prevederilor legii. Problema care se ivese este, când vom privi dreptul supra și interetatic.

Vom urmări ce sensuri speciale are legalitatea în cazul acestora. Sunt *subiecte legislative* autoritățile normative juridice, cele care reglementează relațiile sociale, ele putând fi subiecte legislative

primare și derivate¹. Subiectul legislator emite în scris, acte normative pentru că vrea ca destinatarii normelor pe care acestea le conțin să le cunoască, să le îndeplinească și să le efectivizeze. De aceea, normele nu au valoare de adevăr, ci de efectivitate, de realizare.

Actul normativ este un mijloc în raport cu scopurile autorității normative. Voința de a atinge un scop implică voința de a folosi mijloacele potrivite pentru atingerea scopului respectiv, autoritatea normativă, în calitate de subiect, fiind aceea ce vrea să comande destinatarului normei, ce vrea să-l determine pe acesta să săvârșească dispoziția dată². Această perspectivă voliționistă asupra legislației este corectă doar cât privește dreptul etatic, în temeiul ficțiunii „voință statală” care emite norme juridice. Scriem „ficțiune”, deoarece statul nu este un „Cineva”, dotat cu voință și gândire, ci un „Ceva”, un instrument cu care guvernauții instrumentalizează organizând societatea etatică. Această perspectivă, poate ar fi corectă și în privința tratatelor interetactice luate ca acte normative, în care se întâlnesc voințele statelor-părți, a semnatarilor ce-și dau lor înșiși, cu bună-credință, norme de conduită, dar ea devine discutabilă când asemenea acte normative provin de la organisme supraetactice care „voiesc” fără însă a fi state.

Perspectiva voliționistă interesează Teoria dreptului numai în măsura în care colaborează cu filosofia, care ridică întrebări asupra fundamentelor voinței subiectului legislator, implicit a statului și care își exprimă nedumerirea cu privire la voința comunitară neetatică „emitentă” de norme juridice. Nu este clar *omni et soli* dacă voința subiectului autoritar normativ, a subiectului legislator, coincide cu

¹ După **J.J. Rousseau**, poporul este liber atât timp cât nu transferă exercițiul suveranității sale adunării legislative (*Contractul social*, III, p. 15). Faptul că adunarea legislativă – Parlamentul – reprezintă mandatul ales al suveranității poporului nu constituie o garanție de neînfrânt pentru a se adresa poporului ca supus legilor pe care i le destinează. De aceea, Declarația Drepturilor din 1793 în art. 9 afirma „Legea trebuie să protejeze libertatea publică și individuală împotriva opresiunii celor care guvernează.” Dar guvernauții aleși pot oprima prin chiar legile adoptate. Să înțelegem că acest „trebuie” este, în fond, metajuridic?

² **G.H. von Wright**, *Normă și acțiune. Studiu logic*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1982, pp. 23-32.

voința destinatarului său fie el și generic. Îndărătul acestei neclarități stă alta: nu voința, care este un vector al orientării gândirii și afectelor, ci rațiunea asigură coincidența între scopurile subiectului legiuitor și scopurile destinatarilor săi ca eventuale subiecte titulare de drepturi subiective și de obligații pentru care lucrează acest subiect legiuitor. Este greu de spus că în statele monarhiilor sclavagiste și feudale (sec. XXIII î.e.n. - sec. XVIII e.n.), legiuitorii își potriveau scopurile cu scopurile supușilor lor. În statele moderne, în care legiuitorul este prezumat a fi mandatarul voinței poporului suveran, astfel cum aprecia J.J. Rousseau, legile sunt emise nu către supuși, ci către cetățeni cu scopul de a asigura o ordine convenabilă de cooperare și colaborare. Cu alte cuvinte, poporul suveran (cetățenii cu drept de vot, fără discriminare), liber (în sensul de neconstrângere materială și/sau psihică – constrângere psihică prin violență, prin amenințări ori prin manipulare), este cel ce își alege mandatarii pe care îi voiește, în temeiul programului lor, acceptat deoarece acesta ar corespunde intereselor poporului suveran. Mandatarii, guvernânții, se angajează să legifereze numai acte normative care să servească intereselor imediate și de perspectivă ale poporului suveran, guvernat, ale guvernaților, dar independent de mandatar, căci voința sa rămâne suverană.

Legalitatea, implică sistematizarea și coordonarea legislației, perfecționarea ei sub aspectele conținutului și tehnicii legislative, ceea ce conduce la omogenizarea dinamică a întregului legislativ, la înlăturarea disfuncționalităților și confuziilor în reglementări, în profitul societății. Dacă nu există disfuncționalități în și între actele normative în vigoare, spunem că acestea sunt coerente, iar dacă, dimpotrivă, ele sunt incoerente, vor avea consecințe nefaste asupra ordinii sociale.

b) „*lege juridică*” în sensul de *propoziție sau frază din aceste acte normative*, al cărei conținut statuează reglementări cu caracter juridic pentru conduitele oamenilor în raporturile dintre ei.

c) „*lege juridică*” în sensul de *normă fixată printr-o frază gramaticală în limba oficială a legiuitorului concret*.

Expresia „*lege juridică*”, la care se apelează pentru a desemna orice propoziție sau frază care face trimitere la o reglementare anume